

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . .	10— K
pol leta	5— "
četrt leta	2-50 "
posamezne številke po 20 h.	

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštne 15 K.

Za označila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h

" " " dvakrat . . .	12 "
" " " trikrat . . .	10 "

za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h. Označila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštne.

Prvi strel.

(Tragedija v Matenji vasi.)

Daleč smo prišli na Kranjskem! Beda učiteljstva je zakipela pod vladno dr. Zajca-Lampeta do takega viška, da so začeli pokati samokresi. Vinko Brus, učitelj v Matenji vasi na Notranjskem, se je v petek dne 3. t. m., ob 9. uri jutraj ustrelil.

Padla je prva žrtev, ki je ubežala sistemu zatiranja, preganjanja in gladovanja kranjskega učiteljstva, položivši lastno roko na mlado življenje.

Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim solncem sužnji dnovi!

Tako grozno izpoved govori tragedija v Matenji vasi!

Sila razmer je bila jačja od moči obupanega siromaka, zato je napravil konec bednem življenju. Ako bi bili vsi tako mehki in nežni značaji, bi počilo na stotine samokresov: očetje, žene in otroci bi izdahnili v lastni krvi! Tako neznosna je beda, ki pritiska danes na kranjsko učiteljstvo, tako kruto krivične in pristranske so razmere, ki imajo svoj izvor v deželni odboru in svojo protekcijo v c. kr. deželni šolskem svetu! Dokaz: razdelitev draginskih doklad, kakor jo objavljamo na drugem mestu današnje številke!

Dr. Lampe in dr. Zajec ter njiju informator Janko Nepomuk Jeglič, ki mu očita-jo poneverbo ljudskega denarja, so uvedli tako strahovlado, da je niti na Turškem ni bilo enake.

Prelita kri v Matenji vasi kriči po osveti! Prelita kri v Mat. vasi kriči do neba, da mora biti konec takim razmeram! Ali pa si sedanjí gospodari ljudskega šolstva predstavljajo regulacijo učiteljskih plač v znamenju revolverja?

Na stotine pesti se krči, na stotine duš proklinja, obup razjeda duše, pogled na otroke, na žene zbujajo solze . . . Ali ni nikjer več pravice? Ali je res dana vsa oblast trinogom, krvosom, ubijalcem? Ali naj se res vsi postrelimo, da nasitimo pohlep, po krvi naših besnih sovražnikov?

Ne! — Te radosti ne smemo napraviti tiranom! Poskakovali bi od veselja, ko bi

njihovo delo obrodilo s takim plodom! Zakaj oni so brez srca, brez duše, brez usmiljenja! Naše trpljenje, naša smrt bi dvignila njihovo brezsrčnost do vrha. Trpinčijo nas, a v smrt nas ne bodo pognali!

Maščujmo se z delom! Združimo se še tesneje, ne odnehajmo od svojih zahtev, ki so utemeljene v pravičnosti in pravici, bodimo neumorno delavni in vztrajni, da vržemo s prestola slovenske Nerone, da zlo mimo sistem in si ustvarimo človeka vredno in dostojno življenje!

Kri je porosila slovensko zemljo — žrtev je padla! V vsakem boju je tako! Iz smrti pa raste novo, sveže življenje! Prokletstvo njim, ki so krivi smrti! Mi pa delajmo in potrpijmo, dokler ne dozori nasilnost tako, da se v njej nasilneži sami za duše! Krotili so nas s »psi za plotom«. Kakor kaže tragedija v Matenji vasi, znajo psi tudi streljati! Vsi dvignimo orožje kulture, z njim se maščujmo, z njim pobijmo sovražnike!

Naše napredno časopisje je posvetilo temu žalostnemu dogodku posebno pozornost — gotovo je, da ga ne prezre niti drugo časopisje, niti naša kulturna zgodovina.

Zarja piše: »Iz Matenje vasi pri Prestranku prihaja poročilo o žalostnem dogodku, ki je pretresljiv pendant nemarnih in okrutnih klerikalnih persekucij kranjskega učiteljstva in ki mora kristjanom v deželni dvorcu od sramu pognati kri v glavo, ako še niso otrpili v njih vsi človeški občutki. Včeraj jutraj pred začetkom šolskega pouka se je v Matenji vasi ustrelil ondodni učitelj, 27letni Vinko Brus.

V smrt so ga pognale slabe gmotne razmere — te dni se je iztekla menica, ki je ni mogel pokriti. Njegovo zadnje upanje je bila draginska doklada, katero mu je pa klerikalni deželni odbor odrekel. Nesrečnik je bil že nekaj dni pred izvršitvijo samoumora ves obupan in je pravil svojim znan- cem, da si bo končal življenje. — Strahovalci kranjske dežele, ki imajo nesrečno žrtev na svoji vesti, lahko na grobu mladega fanta premišljajo o malopridnosti svojih infamne učiteljske gonje in lahko strahoma opazujejo sadove svojega krivičnega sistema. Namesto davno potrebne regulacije učiteljskih plač, ki bi vsem brez razločka zagotavljala za pošteno delo po-

šteno plačilo, so uvedli draginske doklade, ki jih z brezobzirno in brezvestno pristranostjo razdeljujejo med svoje pristaše — med tiste, ki so bili, in med tiste, ki so postali. Denar, ki ga zbira vsa dežela, zlorablja za podlo kupovanje mrtvih duš, za sramotno nagrado neznačajnosti in nezvestobe — za bedo se ne brigajo, na resnične potrebe se ne ozirajo. Ako bi mogli pogledati v dušo mlademu fantu, ki je omagal in omahnil pod pretežko butaro, ako bi s telesnimi očmi mogli opazovati bridke zadnje boje z življenjem v njegovem srcu — kakšno neizmerno jezero gnusa in studa nad krivico bi ugledali v tej mladi duši! Ali ni dolžnost vseh, ki niso gluhi za pravico, tudi tistih, kateri so pomagali sedanjim deželnim mogotcem na sedlo, da napno vse sile in prejkoprej strmoglavijo z grehom prelite krvi omadeževano deželno klico? Ali ni naloga vseh, ki jim sirov fanatizem ni zadušil človeške vesti, tudi tistih, kateri so pri dosedanjih volitvah nevede in nehoti snovali neznosno strahovlado, da jo čimprej zopet podero, da kar najhitreje prepote do sramotno družbo iz deželnega dvorca? Mehak značaj se je zgrudil pod težko krivico, krepke in trde duše jo morajo porušiti! Tragedija v Matenji vasi kliče na boj!

»Slovenski Narod« poroča: »V Matenji vasi na Notranjskem se je včeraj, v petek, ob 9. dopoldne ustrelil ondodni učitelj Vinko Brus. Sel je v smrt kot žrtev klerikalne strahovlade na Kranjskem. Vinko Brus je bil star 27 let in je služil kot učitelj sedmo leto. Bil je živahen in simpatičen mlad mož, ki so ga vsi radi imeli, a živel je v skrajni bedi. Mizerna plača ga je zadrževala v dolgovih, iz katerih si ni znal pomagati. Večkrat je mislil, da zapusti učiteljski stan in si poišče kako drugo službo s plačo, vredno človeka, poizkušal je to tudi, a sreča mu ni bila naklonjena. Stradal je dalje in si pomagal z dolgovi, kot je vedel in znal. Po mišljenju je bil naprednjak, a se političnih bojev ni nič udeleževal. Samo enkrat je zaklical par nedolžnih besed. Bilo je to na nekem shodu, ki ga je priredil dr. Pegan. Brus se je tega shoda udeležil, in ko je dr. Pegan na tisti sirovi način, ki je njemu lašten, očital naprednim učiteljem, da čišče-

postranske zaslužke, je Brus zaklical: »Ker nas preslabo plačate.« — Dr. Pegan je takrat odgovoril: »Še tega niste vredni.« A ni mu zadostovalo, da je Brusa tako rovtarsko nahrulil — tudi v črne bukve je dal zapisati Brusa. V zadnjem času so postale Brusove denarne stiske posebno hude. Zadnje njegovo upanje je bilo, da dobi drag. doklado. Že par tednov je govoril, da si bo pomagal, če dobi to borno draginsko doklado, drugače pa da mu ne bo več živeti. Dokladi pa ni dobil. Ves okraj je vedel, da je Brus eden najbolj potrebnih učiteljev, a dočim so dobile te doklade klerikalne kreature, ki imajo hiše in premoženje, je ta revež ni dobil. Brusa je ta vnebovpijoča krivica strahovito potrla, zadnji čas je bil kar izgubljen, in včeraj je naredil konec vsi bedi in vsemu preganjanju in si je pognal kroglo v srce.

»Dan« pravi: »Kdor pozna naše učiteljstvo, ta ve, da mu ne manjka dobre volje in odločnosti. Vključ slabim razmeram hoče živeti — toda krivica boli vsakega — in to je zakrivilo tudi samoumor mlade- ga 27letnega učitelja. Ta smrt kliče do neba za maščevanje. — Mladi učitelj Brus je bil mehka, nežna duša. Bil je sin organista s Police. Kaj more dati organist danes svojemu otroku, nego ono prvo pomoč, da pride do kruha. Bogastva nima, posestva ne — za visoke študije ni denarja — torej boš učitelj. Tako gre rod za rodom . . . Poznali smo ga. Bil je tih in zamišljen človek. Ostalo je v njem še preveč poštenja. Tudi dni je imela zapasti neka mala menica. Danes je težko za denar — in kdor je bil kdaj sam v takem položaju — ve, kako je. Upal je na doklado. Ta pa je bila namenjena samo Slomškarjem. Imel je preveč značaja, da bi bil Slomškar in preveč pošten, da bi preživel rok, ko je bilo treba menico plačati. Škoda, da ni sklepal logično: ako so lumpje zgoraj — zakaj bi bil jaz pošten. Pred sodišče naj bi šel in povedal: »Ali je moja dolžnost — biti pošten, če so drugi krivični.« — Morebiti bi ga bila doletela kazen, ker male tatove zapirajo, velike pa izpuščajo. Tako so se k denuncijantom v dež. odboru pridružili — morilci. — Nečemo, da bi ta zgled vplival slabo. Učiteljstvo naj vztraja — ljudstvo pa naj izpre-

LISTEK.

Iz umetniškega sveta.

Koncert Ravnika-Rijavec.

(Mestni dom 3. januarja 1913.)

Kaj je treba fantu, ki je mlad in zdrav, da bi sanjari in se ukvarjal z umetnostjo? Delal naj bi — toliko je koristnih poklicev na svetu! —

Iv. Cankar (Krpanova kobila).

Tako ali podobno modrujejo naši ljudje in se zaničljivo posmehujejo, kadar krene nadebuden fant na ono težko in trnjevo pot, ki so jo hodili domalega vsi naši umetniki. Stradali so, domovina jim ni mogla pa časih tudi ni hotela pomagati. Tujina je šele spoznala njih zmožnosti. Morda je isto usojeno tudi mladima umetnikoma Ravniku in Rijavcu, ki sta dne 3. januarja 1913 na koncertu v Mestnem domu ljubljanski publiki pokazala sadove svojih dosedanjih glasbenih študij in potrdila mnenje glasbenikov, da sta talenta.

Oba sta bila učenca Glasbene Matice v Ljubljani. Ravnik je sedaj gojenec pra-

škega konservatorija, Rijavec pohaja c. kr. akademijo za glasbo na Dunaju. Prvi je znan po svojih skladbah, priobčenih v Novih Akordih, drugi po svojih koncertnih nastopih v Gorici in na Dunaju. Dobro aranžirana osebna agitacija sedaj je pripomogla, da so poslušalci skoro docela napolnili dvorano Mestnega doma in z velikim zanimanjem sledili izvajanjem posameznih točk precej obsežnega vzporoda.

Začel ga je Ravnik z Mozartovo tretjo fantazijo v C molu. Tekom večera je prednašal še Rusa Rachmaninoffa Elegijo op. 3, št. 1, istega skladatelja Polichinelle op. 3, št. 4, ter svoji skladbi »Vesno pesem« in »Moment«, vse s hvalevredno tehniko in razumevanjem. Zadnji dve skladbi sta jako posrečeni klavirski stvari, ki jih poleg modernega duha odlikuje zlasti zavdanja vredna invencija. — Mlademu pianistu-komponistu je občinstvo prirejalo presrečne ovacije in se mu za užitek zahvaljevalo po vsaki točki z dolgočrajnim ploskanjem.

Rijavec je prepel nič manj kot 13 samosplovov. Naj bolj je ugajal v ariji Rudolfa iz »Bohème« in romanci Radamesa iz »Aida«, je pa on edini moških pevcev, ki se je upal na težke Lajovčeve samosplove, ki so bili dosedaj marsikomu trd oreh. Priti je moral šele pevec takih zmo-

žnosti in tako muzikalno naobražen kot je Rijavec. Ljubeznivo je podal skladbo »O, da deklči dragi moj«, še skoro lepše ono »Jaz pa vem, ena dušica« z milim tekstom Vide Jerajev, najboljšo pa tajinstveno podoknico »Devojčica moja, ti davno že spiš«, biser slovenskih samosplovov. Napredek Rijavčev je naravnost kolosalen. Svoječas je pel skozi nos, danes ima močan, poln glas, prijeten v nižini in krasno doneč v višini. Rijavec poje z lahkoto, brez grimas v obrazu, njegovo prednašanje je izrazito zaradi pevčevega dobrega okusa. Boljšega interpreta težkih, občutnih Lajovčevih pesmi, ki iz njih odsevajo žalost, bolest in hrepenenje, si težko mislim. Prorokujem mu lepo bodočnost, postati zna junaški tenor! Poleg omenjenih skladb je zapel Rijavec še dr. Gojmir Krekovo »Zaprta so njena okenca«, Michlovo Prešernovo gazelo — da jo ljubim«, Mozartovo arijo Tamina iz opere »Čarobna piščal«, Ravnikovi »Vasovalca in »Hrepenenje«, vse z občutkom in razumom. Pesem angela iz Sattnerjevega oratorija »Assumptio« je bila v tempu nekoliko prehitra. Rijavca je pri vseh pesmih na klavirju smeljal Ravnik in se izkazal dobrega, diskretnega spremljevalca.

Poslušalci so bili od njegovih izvajanj navdušeni, ploskanje se kar ni hotelo po-

leči. Dolg je bil vzpored koncerta, a občinstvo se ni naveličalo poslušati.

Od prirediteljev koncerta naprošen za sodelovanje, je nastopil tudi mešani zbor slovenskega pevskega društva »Ljubljanski Zvon« in zapei Adamičevi skladbi »Ptička« in novo »Mlad junak po vasi jezdi«. Odkritosrčno priznam: ne posebno dobro. »Ljubljanski Zvon« poje točnejše in mnogo boljše. Topot se je pevcem poznala utrujenost od Silvestrovega nastopa in posledice noveletnega razpoloženja.

Koncert je uspel v moralnem in v gmotnem oziru izvrstno, saj zadnje je bil njegov postranski namen, da si z eventualnim dobičkom prireditelja zasigurata nujno potrebno denarno pomoč za nadaljevanje svojih študij. Glasbeni gourmandi so dobili s koncertom Ravnika in Rijavca lepo noveletno darilo, kogar ni bilo, pa mu je v resnici lahko žal! —ec.

Slovensko deželno gledališče.

Na Treh kraljev dan je v »Hofmannovih pripovedkah« pela poleg Antoniji- ne vloge tudi Giulietta primadona Low- zynska s hvalnim uspehom. Dobri so bili tudi Harfner, Fejfar, Krizaj in Richtar- jeva. Gledišče razprodano: Prihodnji: teden Weissay »Naskok na mlin«.